

Travniki Nature 2000

Gradivo za kviz

Zveza slovenske podeželske mladine in Kmetijsko gozdarske zbornice Slovenije projekt LIFE-IP NATURA.SI

Projekt: LIFE-IP NATURA.SI

Akcija: E.5.4 Kmetje za Naturo 2000

Pripravili: Špela Polak Bizjak in Vesna Stanić (Zavod Štirna), Tina Uršič in Urška Hren (Ministrstvo za okolje in prostor), Matevž Močnik Grčar (Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije)

Ljubljana, februar 2022

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

LIFE integrirani projekt za okrepljeno upravljanje Nature 2000 v Sloveniji (LIFE17 IPE/SI/000011) sofinancirajo Evropska unija v okviru programa LIFE, Ministrstvo za okolje in prostor ter partnerji. Za vsebino tega poročila so odgovorni samo avtorji. Ta vsebina ne odraža nujno mnenja Evropske unije. Zato za vsebino in iz nje izhajajočo morebitno uporabo informacij Evropska izvajalska agencija za podnebje, infrastrukturo in okolje ter Evropska komisija ne prevzemata odgovornosti.

Kazalo

Kazalo.....	2
Kazalo slik.....	3
Kmetijstvo in Natura 2000.....	4
Travniki Nature 2000.....	5
Posebni traviščni habitati.....	6
Steljniki	8
Planinski pašniki	8
Grbinasti travniki	9
Strmi travniki	9
Visokodebelni travniški sadovnjaki	10
Gozdni rob	11
Elementi mozaične kulturne krajine.....	12
Kali.....	12
Vodni kanali	13
Mejice, omejki	13
Suhozid.....	14
Gozdne zaplate.....	14
Rastlinske in živalske vrste travnikov Nature 2000.....	15
Rastlinske vrste travnikov Nature 2000.....	15
Živalske vrste travnikov Nature 2000	18
Vrste ptic Nature 2000.....	18
Vrste metuljev Nature 2000	23
Druge živalske vrste Nature 2000	25
Viri.....	30

Kazalo slik

Slika 1: Močvirski meček (foto: Slavko Polak).....	15
Slika 2: Velikonočnica (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI).....	15
Slika 3: Travniška morska čebulica (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	16
Slika 4: Jadranska smrdljiva kukavica (foto: Simona Kaligarič).....	16
Slika 5: Kranjska sita (foto: Branko Vreš).....	17
Slika 6: Loeselova grezovka (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI).....	17
Slika 7: Repaljščica (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	19
Slika 8: Kosec (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	19
Slika 9: Veliki škurh (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	20
Slika 10: Rjavi srakoper (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI).....	20
Slika 11: Hribski škrjanec (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	21
Slika 12: Veliki skovik (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	21
Slika 13: Smrdokavra (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	22
Slika 14: Travniški postavnež (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	23
Slika 15: Barjanski okarček (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	23
Slika 16: Močvirski cekinček (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI).....	24
Slika 17: Straniščin mravljiščar (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI).....	24
Slika 18: Temni mravljiščar (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI).....	24
Slika 19: Veliki studenčar (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	25
Slika 20: Progasti gož (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI).....	25
Slika 21: Mali podkovnjak (foto: Simon Zidar).....	26
Slika 22: Bober (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	26
Slika 23: Bukov kozliček (foto: Martin Vernik)	27
Slika 24: Navadni koščak (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	27
Slika 25: Nižinski urh (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	28
Slika 26: Bolen (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)	28
Slika 27: Grba (foto: Ciril Mlinar).....	29

Kmetijstvo in Natura 2000

Narava v Sloveniji je med bogatejšimi v Evropski uniji in tudi v svetu. Slovensko naravo še posebej varujemo v 50 naravnih parkih (1 nacionalnem, 3 regijskih in 46 krajinskih), 56 naravnih rezervatih in 1 strogem naravnem rezervatu ter s 1.161 naravnimi spomeniki. Natura 2000 predstavlja dobrih 37 % površine Slovenije. Okrog 70 odstotkov območij Nature 2000 je v gozdovih, okrog 20 odstotkov na kmetijskih površinah, 5 odstotkov nad gozdno mejo, 2 odstotka na pozidanih površinah in 1 odstotek na vodnih površinah.

Ukrepi v kmetijstvu zaradi Nature 2000 so med manjšimi po obsegu.

V Sloveniji je po podatkih Kmetijskega inštituta Slovenije 474.195 hektarov kmetijskih zemljišč v uporabi, ki jih predstavljajo trajni travniki in pašniki (57 %), njive (37 %) in trajni nasadi (6 %). V letu 2019 so bili zaradi Nature 2000 opredeljeni naravovarstveni ukrepi na skupno 6,4 % vseh kmetijskih zemljišč v uporabi v Sloveniji.

Kmetijske površine so se v Sloveniji v zadnjih letih nekoliko povečale, tudi znotraj Nature 2000 opazamo enak trend pri obsegu kmetijskih površin. Približno 12 % vseh kmetijskih gospodarstev v Sloveniji (10.518 od 69.902) kmetuje na območjih Nature 2000. Povprečna kmetija v območjih Nature 2000 ima v uporabi 5,89 ha kmetijskih zemljišč in skoraj 7 glav velike živine. V primerjavi s povprečno kmetijo v Sloveniji je to nekaj manj površine v hektarih in nekaj več glav velike živine.

Opuščanje kmetijskih površin do neke mere blaži skupna kmetijska politika (SKP), ki podpira okoljsko koristne prakse kmetovanja in podeželske skupnosti na nedonosnih oz. manj produktivnih kmetijskih področjih ter od lastnikov zemljišč tudi zahteva, da kmetijske površine vzdržujejo v »dobrem kmetijskem in okoljskem stanju«, da lahko prejmejo sredstva iz naslova SKP.¹

Kmetijstvo pomembno vpliva na biotsko raznovrstnost, zato je za ohranjanje prostoživečih vrst in njihovih življenjskih okolij potrebno vzdrževanje ustreznih oblik kmetijske rabe. V Sloveniji v te ustrezne oblike kmetovanja usmerjajo ukrepi kmetijske politike. K ohranjanju območij Natura 2000 najbolj neposredno prispevajo t. i. ukrepi drugega stebra SKP (Programa razvoja podeželja). Ti pripomorejo k obdelanemu podeželju, so naravi prijazni in s prilagoditvijo tehnologij ugodno vplivajo na okolje. Posredno k temu cilju prispevajo tudi neposredna plačila prvega stebra skupne kmetijske politike. Nenazadnje je za ohranjanje ugodnega stanja vrst in življenjskih okolij treba poznati tudi ekološke zahteve rastlin in živali ter posebnosti zemljišč in temu prilagoditi kmetijsko prakso².

Ukrep KOPOP je namenjen ohranjanju in spodbujanju nadstandardnih kmetijskih praks, ki predstavljajo višje zahteve od običajne kmetijske prakse. Podpora je tako namenjena tistim kmetijskim gospodarstvom (KMG), ki pri gospodarjenju s kmetijskimi zemljišči prispevajo k

¹ [FARMING FOR NATURA 2000-final guidance_sl.pdf \(europa.eu\)](#)

² [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

ohranjanju biotske raznovrstnosti in krajine, varovanju vodnih virov, ter s prilagoditvijo kmetovanja prispevajo k blaženju in prilagajanju podnebnim spremembam.³

Z vstopom v Evropsko unijo je Slovenija v skladu z dokumenti določila **posebne habitatne tipe, ki jih varujemo z Naturo 2000**. **Habitatni tip** je rastlinska in živalska združba, kot značilni del ekosistema, povezana z neživimi dejavniki (tla, podnebje, prisotnost in kakovost vode, svetlobe itd.) na prostorsko omejenem območju.⁴

Območja Nature 2000 se v skladu z Direktivo o habitatih in Direktivo o pticah določajo na strokovnih podlagah o vrstah in habitatnih tipih. Na njihovi osnovi Ministrstvo za okolje in prostor Republike Slovenije pripravi predloge območij, ki so usklajeni z različnimi sektorji in lokalnimi skupnostmi, potrdi pa jih Vlada Republike Slovenije. Določene habitatne tipe se ohranja prednostno, saj so redki, ranljivi, imajo majhno razširjeno območje. Mednje spadajo ekstenzivni travniki, ki so razvrščeni v različne habitatne tipe in so zaradi intenzivnega izkoriščanja travinja v Evropi postali zelo redki. Zato so skoraj vsi tipi ekstenzivnih travnikov, predvsem suhi in vlažni travniki, na seznamu Direktive o habitatih in se ohranjajo v sklopu območij Natura 2000.

Travniki Nature 2000

V kmetijstvu se na eni strani srečujemo z opuščanjem kmetijstva ter na drugi strani z intenziviranjem. Za naravo nobena od teh dveh skrajnosti ni dobra, zato institucije varstva narave v sodelovanju s kmetijskimi institucijami izvajajo številne aktivnosti za ohranitev kmetijske krajine ob sočasnem ohranjanju narave. Pestrost živalskih in rastlinskih vrst v kmetijski krajini je namreč pokazatelj njenega dobrega stanja.

Suha kraška travišča s kamnitimi zidovi, vlažni ekstenzivni travniki, visokodebelni sadovnjaki in mejice so le nekatera izmed dragocenih življenjskih okolij v kmetijski krajini, ki so pomembna za ohranjanje živalskih in rastlinskih vrst. Ravno živali in rastline kmetijske krajine pa so v zadnjih desetletjih postale najbolj ogrožene. Ogroža jih opuščanje kmetijske rabe na eni in preveč intenzivno kmetijstvo na drugi strani, širjenje pozidave na kmetijska zemljišča, pa tudi premalo znanja o ekoloških zahtevah vrst. Mnogokrat lahko namreč že z majhnimi spremembami obstoječe kmetijske prakse naredimo zelo veliko za njihovo ohranjanje.

Travniki Nature 2000 so:

1. posebni traviščni habitati,
2. steljniki,
3. visokodebelni travniški sadovnjaki,
4. planinski pašniki,
5. grbinasti travniki,
6. habitati strmih travnikov,
7. habitati ptic vlažnih ekstenzivnih travnikov,

³ [brosura_kopop_2015-2020_februar20152-pdf \(skp.si\)](#)

⁴ [Habitati Slovenije naslovn 2004 \(gov.si\)](#)

8. traviščni habitati metuljev.

Posebni traviščni habitati

Z izjemo travnikov nad drevesno mejo ter močvirnih in poplavnih zemljišč so vsi današnji travniki nastali zaradi človekovega poseganja v naravo, ko je ta zaradi kmetovanja izkrčil gozd. Travnike so nato ohranjali s požiganjem, pašo živali in košnjo. Poznamo več tipov travnikov, v nadaljevanju so predstavljeni suhi in plosuhi travniki, mokrotni in vlažni travniki ter gojeni travniki, saj ti predstavljajo najpomembnejše površine, na katerih se še vedno pojavljajo pisani travniki.⁵

Suhi in plosuhi travniki se pojavljajo na plitvih slabše preskrbljenih tleh večinoma na karbonatni ali silikatni geološki podlagi. Pogosto se pojavljajo na krasu in na strmih prisojnih pobočjih po Sloveniji. Nekoč eden najbolj razširjenih habitatnih tipov je sedaj v močnem upadanju. Predvsem tam, kjer se travniki nahajajo na velikih strminah ali so oddaljeni od sedeža kmetijskega gospodarstva, prihaja pogosto do zaraščanja površin. Gre za eno do dvokosne negnojene ali občasno gnojene travnike ali pašnike, ponekod jih uporabljajo kot senožeti oz. košenice. Travnica ruša na njih je redkejša, rast je slabša, donosi krme so majhni. Večinoma imajo ti travniki bogato biotsko raznovrstnost (tudi do 80 različnih vrst). Primer naravovarstveno pomembnega habitatnega tipa teh travnikov je polnaravna suha travišča in grmiščne faze na karbonatnih tleh, ki so pomembna rastišča kukavičevk.⁶

Mokrotni in vlažni travniki se nahajajo večinoma na ravninskih tleh in v dolinah ob vodotokih. Za njih je značilna vlažnost tal, ki nastane zaradi visoke podtalnice ali zaradi pogostih poplav. Tla, na katerih najdemo to vrsto travnikov so slabo propustna, pogosto glinena in ilovnata tla. Večinoma so slabo založena s hranili ter zakisana. Poznamo mokrotne travnike na s hranili revnih tleh in na zmerno hranljivih tleh. Na njih se pojavljajo redkejša vrste rastlin in so običajno košeni le enkrat na leto. Večje površine vlažnih in močvirnih travnikov so na Ljubljanskem barju, Cerknškem jezeru, Planinskem polju, v Jovsih, ob Nanoščici, ob reki Reki, Muri ter na Pivškem. So pomemben življenjski prostor ogroženim pticam (npr. kosec, veliki škurh), metuljem (barjanski okarček, strašničin mravljiščar, temni mravljiščar, močvirski cekinček, travniški postavnež) in rastlinam (divje orhideje ali kukavičevke). Naravovarstveno pomemben habitatni tip teh travnikov so travniki s prevladujočo stožko (*Molinia spp*) na karbonatnih, šotnih ali glineno-muljastih tleh (*Molinion caeruleae*).⁷

Gojeni travniki so v Sloveniji najpogostejše zastopani. Razširjeni so na tleh, ki so dovolj globoka, hranljiva in v času vegetacije dovolj preskrbljena z vodo. Ti travniki so košeni enkrat ali dvakrat (izjemoma trikrat) letno. Na travnikih prevladujejo vrste, ki za rast potrebujejo več dušika, vendar zmerno gnojene in največ trikrat letno košeni travniki postanejo v času cvetenja

⁵ [kopop_2021_splet.pdf \(kgzs.si\)](#)

⁶ [kopop_2021_splet.pdf \(kgzs.si\)](#)

⁷ [kopop_2021_splet.pdf \(kgzs.si\)](#)

izredno pisani. Naravovarstveno pomembni habitatni tipi so nižinski ekstenzivno gojeni travniki (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*).⁸

Pestrost travniških rastlin najbolj učinkovito ohranjamo, če vzdržujemo njihov življenjski prostor. To dosežemo s pravilno izbiro časa košnje oziroma paše, z ustreznim gnojenjem, z ustrezno obtežbo pašnih živali, načinom paše, s preprečevanjem zaraščanja, z ohranjanjem elementov mozaične kulturne krajine.

Že samo gnojenje travnikov močno vpliva na pestrost rastlinskih in živalskih vrst. Pestrost na gnojenih travnikih je v vseh pogledih manjša kot na negnojenih. Rastline ekstenzivno vzdrževanih travnikov so namreč prilagojene na tla z majhno vsebnostjo hranil. Z gnojenjem pride do pretiranega vnašanja hranil in s tem ustvarimo drugačne pogoje, ki ustrezajo le tistim rastlinam, ki prenesejo povečan vnos hranil. Ptice na takšnih travnikih le redko gnezdijo, prav tako na močno gnojenih travnikih ni metuljev, saj ni na voljo tistih vrst rastlin, s katerimi se prehranjujejo.

Izkušnje, pridobljene med izvajanjem naravovarstvenega projekta v Kozjanskem regijskem parku, kažejo, da je na 1 m² negnojenega travnika lahko tudi več kot 50 različnih rastlinskih vrst, medtem ko travnik, ki je intenzivno gospodarjen, premore na enaki površini le še okoli 15 različnih vrst. Če bi šteli še živalske vrste (hrošče, metulje itd.), ki so od rastlin življenjsko odvisne, bi bila razlika v številu vrst še veliko večja.

Na območjih Natura 2000 je še posebej pomembno izogibanje tehnologijam, ki lahko povzročijo izginjanje živalskih ter rastlinskih vrst in njihovih življenjskih okolij. Kmetijsko prakso lahko prilagodimo občutljivim življenjskim okoljem.⁹

- **Kosimo s čim lažjo mehanizacijo**, saj težki stroji povzročajo zbitost tal. Posledica zbitih tal je onemogočeno pronicanje vode, kisika in hranil v tla, omejen razvoj korenin ter v primeru večjih padavin večja izpostavljenost poplavljanju in eroziji.
- **Košnjo s pravilom sena opravimo vsaj enkrat letno** in s tem preprečimo zaraščanje.
- **Omejimo uporabo mineralnih gnojil**. Ob gnojenju nekatere vrste prej cvetijo in tvorijo semena hitreje kot druge ter na ta način izpodrivajo bolj občutljive vrste s travnika. Najbolj občutljive vrste, npr. divje orhideje, sploh ne prenesejo mineralnih gnojil.
- **Ohranjamo vlažne travnike, saj so bivališče mnogih zelo ogroženih živalskih in rastlinskih vrst**. Ne kopljimo izsuševalnih jarkov, saj tla s tem postanejo trda in zbita ter ptice (npr. veliki škurh) ne morejo do hrane. Če pa jarki že obstajajo, jih čistimo izven gnezditvene sezone (od 1.3. do 1.8.).
- **Število pašnih živali prilagodimo ekološkim razmeram travnika**. Če je živali preveč, povzročajo zbitost tal; če pa živali ni, se zemljišče prične zaraščati. Tako kot prezgodnja košnja tudi prezgodnja paša ni dobra, saj rastline ne uspejo docveteti in ustvariti semen za razmnoževanje.

⁸ [kopop_2021_splet.pdf \(kgzs.si\)](#)

⁹ [brošura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

- **Kosimo od sredine travnika navzven ali z ene strani travnika proti drugi**, da se prostoživeče živali lahko umikajo pred kosilnico po še nepokošenem delu.
- Najprimernejše je **sušenje sena na travniku**, saj s tem omogočimo vnos semen v tla in njihovo kaljenje ter ne prekinemo razvoja metuljev in hroščev.
- **Pomembna je pravilna izbira časa košnje**. Prva košnja naj bo, ko so rastline že odvrgle semena in ko je večina prostoživečih živali že vzredila svoj zarod. Priporočen je vsaj enotedenski zamik košnje sosednjih površin, saj visoka trava nudi zavetje živalim in njihovim mladičem.

Steljniki

Vlažni travniki, kjer je intenzivna kmetijska raba težko izvedljiva, predstavljajo pomembno zatočišče številnim živalskim vrstam. Na takih travnikih živijo zelo redke in ogrožene travniške ptice in pisana paleta metuljev, med drugim tudi barjanski okarček, ki je ena od vrst, ki ji grozi izumrtje. Ker se ti travniki praviloma kosijo zelo pozno (po 25. avgustu), je trava večinoma uporabna le za steljo in od tod ime – **steljniki**. Omejitev košnje do 25. avgusta ustreza številnim vrstam, ki živijo na teh travnikih, saj jim omogoča nemoten razvoj in dolgoročno prisotnost na teh travnikih. Travniki praviloma uspevajo na tleh, revnih s hranili, zato gnojenje teh travnikov ni dovoljeno¹⁰.

K ohranjanju steljnikov lahko prispevamo, tako da¹¹:

- **vzdržujemo ali po možnosti povečujemo delež pozno košenih travnikov**;
- travnikov **ne gnojimo**;
- **pokošene trave ne baliramo** (ne povijamo v plastično folijo);
- na travniku **puščamo nepokošen pas**, ki ob košnji in tudi kasneje predstavlja pomembno zatočišče za številne travniške vrste;
- **preprečujemo zaraščanje oziroma prekomerno rabo** travnikov;
- že **zaraščene površine počistimo** in ponovno uredimo v travnike.

Planinski pašniki

Planinsko pašništvo je zaznamovalo pet tisoč let človekove navzočnosti in preživetja v Alpah. Od francoskih Alp na zahodu do slovenskih na vzhodu se je na podlagi tisočletnih izkušenj in vedno boljšega poznavanja narave oblikovala gospodarska dejavnost, ki je lahko preživela le zaradi posebnega odnosa do narave. Naravne vire in dobrine uporabljati, in ne izrabiti, izkoriščati, a ne izkoristiti, jemati in sočasno ohranjati ter varovati, to so bila in so še temeljna

¹⁰ [06b Zgibanka - STE_3.pdf \(kgzs.si\)](#)

¹¹ [Operacija: Steljniki: Podukrep 10.1 - Plačilo kmetijsko-okoljskih-podnebnih obveznosti - Skupna kmetijska politika \(skp.si\)](#)

spoznanja planinskega gospodarstva. Kakovostni mlečni izdelki iz naših planin, so za obiskovalce več kot samo hrana, za kmeta pa preprosto možnost dobrega zaslužka.¹²

Planinska paša je namenjena ohranjanju in krajinske raznovrstnosti planin in pomeni ohranjanje obstoječih kmetijskih praks. Za ohranjanje planinske paše moramo upoštevati.¹³

- *pašo na planinah moramo izvajati po **čredinkah**, ki so lahko ograjene, ali pa se za te namene uporabijo naravne omejitve na planini;*
- *živali se morajo na planini pasti najmanj **80 dni letno na minimalno 5 ha travnatih površin** v rabi;*
- *uporabljamo lahko samo **fitofarmacevtska sredstva in drugi pripravki za varstvo rastlin**, ki so dovoljeni v ekološki pridelavi;*
- *v primeru planinske paše s **pastirjem**, je prisotnost pastirja na planini obvezna (s pastirjem mora biti sklenjena pogodba, pri čemer en pastir skrbi za največ 50 glav velike živine (GVŽ)).*

Grbinasti travniki

Grbinasti travniki so posebnost kmetijske krajine in naravne dediščine, ki zaradi težke ročne obdelave izginjajo. Najdemo jih na apnenčastih ledeniških nanosih, predvsem talnih morenah, na katerih so se s kemičnim raztapljanjem razvile plitve vrtače. Plitve vdolbine ločujejo najpogosteje manj kot 1 m visoke zaokrožene izbokline, imenovane grbinasti travniki. Intenzifikacija proizvodnje lahko povzroči izgubo te identitete in zaradi ekonomskih razlogov tudi izgubo določenih habitatov in vrst, saj se ti travniki vse pogosteje izravnavajo.

Da bi ohranili te posebnosti in prispevali k ohranjanju kmetovanja in tipične krajine, naravnih posebnosti ter habitatov za mnoge rastlinske in živalske vrste, moramo upoštevati sledeče¹⁴:

- *opraviti moramo **vsaj eno ročno košnjo in spravilo letno**; kakršnakoli strojna obdelava ni mogoča, ročna košnja in spravilo sta zaradi neravnega terena zahtevna in zamudna;*
- ***uporaba mineralnih gnojil in fitofarmacevtskih sredstev ni dovoljena;***
- ***ni dovoljena tudi paša živali.***

Strmi travniki

Strmi travniki z nagibom 50% ali več so ključnega pomena za ohranjanje različnih redkih rastlinskih in živalskih vrst, ki so značilne za ekstenzivne travnike. Zaradi ohranjanja mozaičnosti kmetijske krajine, preprečevanja opuščanja rabe in ohranjanja biotske

¹² [Planinsko pašništvo »Triglavski narodni park \(tnp.si\)](http://Planinsko-pašništvo»Triglavski-narodni-park(tnp.si))

¹³ [Operacija: Planinska paša: Podukrep 10.1 - Plačilo kmetijsko-okoljskih-podnebnih obveznosti - Skupna kmetijska politika \(skp.si\)](http://Operacija:Planinska-paša:Podukrep10.1-Plačilo-kmetijsko-okoljskih-podnebnih-obveznosti-Skupnakmetijskapolitika(skp.si))

¹⁴ [Operacija: Grbinasti travniki: Podukrep 10.1 - Plačilo kmetijsko-okoljskih-podnebnih obveznosti - Skupna kmetijska politika \(skp.si\)](http://Operacija:Grbinastitravniki:Podukrep10.1-Plačilo-kmetijsko-okoljskih-podnebnih-obveznosti-Skupnakmetijskapolitika(skp.si))

raznovernosti, je te strme travnike treba obvezno pokositi, lahko pa se na njih izvaja tudi jesenska paša.

Z namenom ohranjanja travniških habitatov na strmih legah in preprečevanja izgube biotske raznovernosti na eni strani ter zmanjševanja nevarnosti za erozijo na drugi, je potrebno nadaljevati z ustrezno rabo teh travnikov.¹⁵

- *obvezna najmanj **enkratna ročna košnja in spravilo**,*
- *dovoljena je tudi **paša**, pri čemer je treba zagotoviti, da ne pride do pregaženosti oziroma prepašenosti,*
- ***ne uporaba mineralnih gnojil in fitofarmacevtskih sredstev.***

Visokodebelni travniški sadovnjaki

(Visokodebelni) travniški sadovnjaki so značilnost slovenskega podeželja in prava zakladnica biotske raznovernosti. Raba v travniškem sadovnjaku je dvonamenska; to je paša ali košnja travinja ob istočasni pridelavi sadja. V travniških sadovnjakih so drevesa visokodebelna in redko zasajena, pogosto različnih sadnih vrst in sort, pridelki pa so izpostavljeni izmenični rodnosti, zato so lahko nihanja v obsegu pridelave občutna. Prevladujejo tradicionalne stare sorte kot so bobovec, carjevič, jonatan in zlata parmena. Sadje ni tretirano s kemičnimi sredstvi, zato je prehransko visoko kakovostno. Travniški sadovnjaki predstavljajo tradicionalen način kmetovanja in so močno povezani z varovanjem okolja in narave.

Travniški sadovnjaki nudijo tudi življenjski prostor številnim živalim in rastlinam. V deblih starih dreves rade gnezdijo smrdokavra, zlatovranka in veliki skovik, pa tudi škorec, pogorelec, vijeglavka, zelena žolna, veliki detel, brglez, velika sinica in poljski vrabec. Cvetovi nudijo nektar za čebele, čmrlje in metulje. Debla starih dreves so prekrita z lišaji, gobami in mahom. Sadje pa ni le hrana za ljudi, temveč tudi za ptice, jazbece in druge prostoživeče živali.¹⁶

Travniški sadovnjaki so tudi prostor z veliko vrstno pestrostjo. Tod domuje, gnezdí, se prehranjuje več kot 3.000 živalskih vrst. So pomemben življenjski prostor za gnezdilke dupel, kot sta veliki detel in zelena žolna, ter druge ptice. Največ naravnih dupel najdemo v jablanah, redkejša pa so v drevesih sliv, ki navadno ne dosežejo večjega premera debla.

Že posamezno drevo v visokodebelnem travniškem sadovnjaku je lahko življenjski prostor za različne rastlinske in živalske vrste. Lišaji, mahovi in druge rastline, ki preraščajo lubje vej in debel, so življenjsko okolje žuželk in pajkovcev. Ti so pomembni z vidika ohranjanja populacij ptic. Tako z vzdrževanjem in obnovo travniških sadovnjakov prispevamo k ohranjanju življenjskega prostora ptic, med katerimi jih je sedem vključenih na seznam vrst Nature 2000; smrdokavra, veliki skovik, pivka, vijeglavka, pogorelec, rjavi srakoper, črnočeli srakoper.

¹⁵ [Operacija: Ohranjanje habitatov strmih travnikov: Podukrep 10.1 - Plačilo kmetijsko-okoljskih-podnebnih obveznosti - Skupna kmetijska politika \(skp.si\)](#)

¹⁶ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

Poleg tega imajo pomembno vlogo pri selitvi živali v prostoru, saj so povezovalni element v pokrajini med gozdovi, travniki in naselji.

Ustrezna oskrba travniških sadovnjakov prispeva k ohranjanju prostoživečih živalskih in rastlinskih vrst ter krajine in pomeni ohranjanje obstoječih kmetijskih praks. Debla starih sadnih dreves so pokrita z lišaji, gobami in mahom, nudijo pa še veliko pestrost in gostoto velikih žuželk. Drevesne votline nudijo gnezdišče ogroženim pticam, zlasti žolnam, smrdokavram, pogorelčkom, velikemu skoviku, črnočelemu srakoperju ter zatočišče netopirjem. V Sloveniji so travniški sadovnjaki ključni habitat za Natura vrste ptic med drugim na Goričkem, Kozjanskem, Šentjernejskem polju. Vse te vrste so ogrožene prav zaradi izginjanja travniških sadovnjakov. Tudi izven območij Natura 2000 so travniški sadovnjaki zelo pomembni za preživetje teh istih ogroženih vrst in številnih drugih.¹⁷

Gozdni rob

Gozdni rob je območje prehoda med gozdom in drugimi okolji, na primer travnikom ali njivo. Je življenjski prostor rastlinskih in živalskih vrst tako gozdne kot odprte krajine. Nekaterim vrstam razmere na gozdnem robu še posebej ustrezajo, ker jim nudi primerne pogoje za prehranjevanje, kritje, vzgojo mladičev ipd. Mednje sodijo številne vrste ptic (ujede, drozgi, škorci, žolne), sesalcev (srna, zajec, kuna belica, hermelin, dihur, mala podlasica, jazbec, lisica, jež, miši, roveke, voluharice) ter žuželk. Značilne drevesne vrste gozdnega roba so: beli in črni gaber, mali jesen, maklen, skorš, brek, drobnica, lesnika, čremsa, divja češnja, iva, jerebika in mokovec. Med grmovnimi vrstami so najpogostejše: glog, črni trn, šipek, dren, leska, črni bezeg, trdoleska, dobrovita, brogovita, krhlika, češmin, brin, robida, divji hmelj, srobot in bršljan. V zeliščnem sloju pa prevladujejo različno visoka zelišča, praprotnice in trave; med njimi je tudi 45 zdravilnih rastlin.

Črtasti medvedek je dnevni metulj. V Sloveniji je splošno razširjen. Je prebivalec gozdnih robov in jas, od nižin do gorskega sveta. Ogrožen je tam, kjer na travnikih uporabljajo razne potencialno nevarne snovi (fitofarmacevtska sredstva) in kjer zaradi zaraščanja izginjajo medonosne rastline.

Vzdrževanje gozdnega roba ter preprečevanje zaraščanja travnikov in pašnikov, ki nanj mejijo, pomaga ohranjati kakovosten življenjski prostor živalskih in rastlinskih vrst, zmanjšuje škode, ki jih v kmetijstvu povzroča divjad, omogoča kakovostno čebelarstvo, saj so mnoge vrste – npr. divja češnja, drobnica, lesnika, skorš, jerebika, brek, bela vrba – pomembne za pašo čebel ter pripomore k pestrosti krajine in njeni naravni podobi.¹⁸

Življenjska okolja živali in rastlin niso le večje kmetijske površine, kot so travniki ali sadovnjaki. Za preživetje vrst so pogosto ključnega pomena ravno **manjši elementi mozaične kulturne krajine**, saj jim nudijo bivališče in zavetje sredi sicer obdelane kmetijske krajine. To so mejice,

¹⁷ [Ohranjajmo in obnovljajmo visokodebelne travniške sadovnjake - NATURA2000](#)

¹⁸ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

posamezna drevesa ali grmi, vodni jarki, kali, suhozidi ipd. Nastali so s tradicionalnim kmetovanjem in še danes dajejo pokrajinam prepoznaven pečat.

Elementi mozaične kulturne krajine

Elementi mozaične kulturne krajine prinašajo koristi za naravo in človeka:

- kamniti zidovi na Krasu ščitijo zemljišča pred burjo,
- vegetacijski pasovi ob jarkih zadržujejo vodo in delujejo samočistilno na tla in vodo,
- mejice zmanjšujejo odnašanje tal zaradi vetra idr.

Poleg tega se mnoge živali, ki v njih prebivajo, prehranjujejo z organizmi, ki jih sicer zatiramo s fitofarmacevtskimi sredstvi. Kmetovalci lahko elemente mozaične krajine vključijo v svoje površine (GERK-e), na katerih uveljavljajo ukrepe kmetijske politike, vendar največ do širine dveh metrov. To velja za mejice, žive meje, vetrozaščitne pasove, omejke, jarke, kamnite ograje, suhozide, kolovoze in razna sušila (kozolci, ostrvi ipd.).¹⁹

Elementi mozaične kulturne krajine so:

1. kali,
2. vodni kanali,
3. mejice in omejki,
4. suhozid,
5. gozdne zaplate.

Kali

Kali so razširjeni po različnih predelih Slovenije; od tod tudi številni izrazi zanje kot so lokev, puč, vaška, mlaka ali luža. V preteklosti so se, zlasti na Krasu, uporabljali kot vir pitne vode in za napajanje živine, danes pa služijo predvsem gašenju ali zalivanju. Kali predstavljajo skoraj edino stoječo vodo na kraškem svetu, zato so dragocena bivališča za vodne rastline in živali. Najbolj glasne so žabe (navadna krastača, sekulja, hribski urh, zelena rega, rosnica), ne smemo pa spregledati velikega pupka, kačjih pastirjev, beloušk in hroščev. Privabljajo številne ptice, na primer kmečko lastovko, ki vodo zajema za gradnjo svojih gnezd in so izrednega pomena kot napajališče za netopirje. Kali so pomembno rastišče vodnih in močvirskih rastlin; navadni trst, rogoz in plavajoči distavec so le nekatere izmed njih.

Kdaj je kal ustrezen?

- *Ko je dovolj velik,*
- *ima pestro okolico (zarast, gozd, ekstenzivni travnik), ki nudi zavetje in hrano živalim,*

¹⁹ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](http://brosura-natura-2000_net-pdf_(skp.si))

- *je dovolj globok, da se v sušnih mesecih ne izsuši,*
- *nima strmih bregov, po katerih živali ne bi mogle zapustiti kala,*
- *je brez rib, ki se hranijo s paglavci in mrestom žab.*

Vodni kanali

Vodne kanale pa je možno vzdrževati tudi sonaravno, in sicer tako, da ohranimo obvodno zarast ter izmenično kosimo travo na bregovih. Tako urejeni vodni kanali opravljajo več koristnih funkcij: kot »spužva« zadržujejo vodo in s tem preprečujejo izsuševanje tal, imajo samočistilne sposobnosti, saj obvodne rastline nase vežejo ostanke kemičnih snovi iz kmetijskih površin ter predstavljajo bivališče za živali in rastline, ki nam nudijo »ekosistemske storitve« - ptice lovijo glodalce, čebele oprašujejo rastline, žabe lovijo insekte. Rastline, ki najbolj učinkovito vežejo nase škodljive snovi, so tiste, ki vodo hitro prečrpavajo; to so kanele, črni topol, trepetlika, bela vrba ter razni šaši in navadni trst.

Mejice, omejki

Mejice so povezovalni element pokrajine, saj povezujejo različne življenjske prostore, v katerih ima dobre pogoje za življenje pester nabor rastlinskih in živalskih vrst. Pestrejša kot je rastlinska sestava mejic, več različnih življenjskih okolij omogočajo različnim živalim. Zaradi prebivalcev mejic je pomembno, da jih vzdržujemo ob pravem času, to je le v času zunaj vegetacijskega obdobja rastlin in aktivnega obdobja živali (npr. razmnoževanja, gnezdenja, poganja mladičev, prehranjevanja, selitev, hibernacije). Odstranjevanje zarasti in vzdrževanje mejic je v skladu z [Zakonom o divjadi in lovstvu](#) dovoljeno med 1. avgustom in 1. marcem. Na zavarovanih območjih pa lahko veljajo še dodatne časovne ali izvedbene omejitve. Fizične posege v mejicah (npr. žaganje, obrezovanje, redčenje, urejanje krošenj) je najbolje opraviti pozimi, saj tako omogočimo, da jeseni plodovi posameznih rastlinskih vrst v mejicah dozori in tako služijo kot vir prehrane živalim. Spomladi pa iz preostalih semen vzkljuje nove rastline.²⁰

V eni sami **mejici** lahko najde zatočišče nekaj sto živalskih vrst! V njih gnezdijo mnoge vrste ptic, na primer smrdokavra in veliki skovik, kosci pa v njih najdejo zavetje zgodaj spomladi, ko trava še ni dovolj visoka, da bi se v njej počutili varne. Mejice so zelo pomembne pri nočnem letu netopirjev do njihovih prehranjevališč, saj se glede na mejice lažje orientirajo in so manj izpostavljeni plenilcem. Žabe se v mejice zatečejo po parjenju in v njih preživijo čas do zime, ko se preselijo v zimska skrivališča. Razni metulji, hrošči in kačji pastirji se v njih varno razvijajo, ne da bi jih uničilo spravilo sena ali baliranje. In nenazadnje, v mejicah tudi ljudje najdemo mnoge uporabne grmovnice, na primer bezeg, mokovec in šipek, ki jih uporabljamo za sokove in čaje.²¹

Drevesa in grmi nudijo prehranjevalni habitat, prostor za gnezdenje, poganje in vzrejo mladičev, skrivališča, zavetja, preže in pevska mesta številnim živalskim vrstam. Predstavljajo

²⁰ [Vloga mejic v kmetijstvu: kako jih ohranjamo? - NATURA2000](#)

²¹ [brošura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

stopne kamne in koridorje v kmetijski krajini in omogočajo migracijo gozdnih vrst. Večji pomen imajo redke avtohtone vrste, vrste značilne za mokriščne habitate ter drevesa in grmi na ekstremnih rastiščih in v intenzivno obdelani kmetijski krajini.²²

Redno vzdrževanje mejic, posameznih dreves in skupin grmov je pomembno za ohranjanje živalskih vrst. Rogač je redek hrošč tako v slovenskem kot evropskem merilu. Samice odlagajo jajčeca v šture in stara ali podrti drevesa, in sicer v različne vrste listnatih dreves, med katerimi prevladujejo hrasti ali kostanji. Rogaču pomagamo s tem, da ohranjamo stara in odmrta drevesa, v katerih se ličinka razvija, torej tudi tista v mejicah²³.

Da je človek na kraškem svetu prišel do obdelovalne zemlje, je moral površine očistiti skalovje, ki je štrlelo s tal. Kamenje je brez veziva zlagal v obliki zidov (suhozidi), ki so kmetijske površine ščitili pred burjo, hkrati pa so predstavljali meje med parcelami.

Suhozid

Suhozidi okoli vrtač, travnikov in pašnikov ter razne škarpe in podporni zidovi teras predstavljajo stoletja dolgo sonaravno gospodarjenje na kraškem svetu. So odličen življenjski prostor za rastline in živali, katerim ustrezajo skalne razpoke, suha mesta in toplota, ki se sprošča iz kamna. Izmed živali so to predvsem plazilci, torej različne vrste kuščarjev in kač. Plazilci so pomemben člen v prehranjevalni verigi in zato nujno potrebni za zagotavljanje naravnega ravnovesja.²⁴

Gozdne zaplate

Gozdne zaplate v kmetijski krajini so habitat številnim živalskim vrstam, saj jim zagotavljajo vir hrane, območje za gnezdenje, poleganje in vzrejo mladičev, skrivališča, preže, pevska mesta in podobno. Prav tako v kulturni krajini predstavlja tako imenovane stopne kamne in omogoča migracije številnim živalskim vrstam. Na število vrst v posamezni gozdni zaplati vplivajo površina, starost in število zaplat, razdalja med zaplatami, intenziteta okoliške kmetijske pridelave ter bližina in gostota ostalih povezovalnih koridorjev v krajini.²⁵

²² [No Slide Title \(kis.si\)](#)

²³ [Vloga mejic v kmetijstvu: kako jih ohranjamo? - NATURA2000](#)

²⁴ [brošura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

²⁵ [No Slide Title \(kis.si\)](#)

Rastlinske in živalske vrste travnikov Nature 2000

Rastlinske vrste travnikov Nature 2000

Slika 1: Močvirski meček (foto: Slavko Polak)

Močvirski meček raste na negnojenih travnikih od nižine do gorskega pasu. Najdemo ga v Alpah, na Notranjskem in na Krasu. Ime je dobil po listih v obliki majhnega meča. Cveti v maju, juniju in juliju. Na zunaj povsem enak močvirskemu je ilirski meček, ki pa ima nekoliko drugačen gomolj. Ravno zaradi podobnosti sta zavarovani obe vrsti. Za ohranitev je treba travnike redno kositi, jih čim manj gnojiti ter nadzorovati pašo, da ne pride do prekomernega teptanja.²⁶

Slika 2: Velikonočnica (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Velikonočnica je stepska rastlina, ki raste na polsuhih travnikih na apnenčasti podlagi. V Sloveniji jo najdemo samo na štirih rastiščih. Znanilka pomladi je znana tudi pod imenom veliki kosmatinec, saj so njeni nežno vijolični cvetovi obdani z dlačicami in ima svilnato žametno stebelce. Ime je dobila po prazniku velike noči. Je simbol krajinskega parka Boč - Donačka gora.²⁷

²⁶ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](http://brosura-natura-2000_net-pdf(skp.si))

²⁷ [Rastlinske vrste Nature 2000_infografika_19_1 \(natura2000.si\)](http://Rastlinske_vrste_Nature_2000_infografika_19_1(natura2000.si))

Slika 3: Travniška morska čebulica (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Travniška morska čebulica je rastlina iz družine hijacintovk. Ima edino rastišče v Sloveniji na Planinskem polju, kjer dobro uspeva zaradi mokrotnih travnikov. Njena rastišča so poplavna kraška polja dinarskega gorstva od Slovenije do Albanije. V času najbolj bujnega cvetenja travnik od daleč izgleda kot bi bil prekrit s tanko sivomodro meglico.²⁸

Slika 4: Jadranska smrdljiva kukavica (foto: Simona Kaligarič)

Jadranska smrdljiva kukavica je ena od 80 vrst divjih orhidej oz. kukavičevk, ki rastejo v Sloveniji. Nič kaj prijazno ime je dobila zaradi neprijetnega vonja cvetov. Je največja kukavica v Sloveniji, saj njeno steblo zraste do 80 cm visoko. Raste na suhih travnikih, kjer je vsaj polovico dneva v senci dreves.²⁹

²⁸ [Rastlinske vrste Nature 2000 infografika 19 1 \(natura2000.si\)](#)

²⁹ [Rastlinske vrste Nature 2000 infografika 19 1 \(natura2000.si\)](#)

Slika 5: Kranjska sita (foto: Branko Vreš)

Kranjska sita je od 5 do 30 cm visoka trajnica, ki raste v šopih. Raste na vlažnih in močvirnih travnikih, na vlažnih mestih v gozdovih ter na občasno poplavljenih mestih na peščeni do pretežno ilovnati in glineni podlagi na obrežju rek, ribnikov, akumulacij ter v opuščenih glinokopih.³⁰

Slika 6: Loeselova grezovka (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Loeselova grezovka je rastlina iz družine kukavičevk (divjih orhidej). Njena značilna rastišča so nizka barja in zamočvirjeni travniki, bogati z mahovi, šaši, ločki ali travami. V Sloveniji se vrsta posamično in raztreseno pojavlja v osrednjem delu v okolici Ljubljane, proti Velikim Laščam, pri Logatcu, na Gorenjskem in Koroškem.³¹

³⁰ [Natura-2000.indd \(zrc-sazu.si\)](#)

³¹ [Natura-2000.indd \(zrc-sazu.si\)](#)

Živalske vrste travnikov Nature 2000

Na travnikih Nature 2000 najdemo poleg rastlinskih tudi številne živalske vrste Nature 2000. V nadaljevanju bodo predstavljeni najpogostejši prebivalci travnikov in njihove okolice, med katere spadajo tako sesalci, ribe, plazilci, dvoživke, ptice kot žuželke, mehkužci in raki.

Vrste ptic Nature 2000

Prisotnost ptic v kmetijski krajini je pokazatelj stanja okolja. Po podatkih svetovne zveze za varstvo ptic BirdLife International je bil med 158 vrstami ptic, ki prebivajo v kmetijski kulturni krajini, med letoma 2015 – 2021 zabeležen upad populacij pri 55 vrstah ptic.³²

Travniške ptice kot so kosec, veliki škurh, kozica, poljski škrjanec, prepelica in repaljščica, so le nekatere izmed ptic, ki praktično celotno življenje preživijo na traviščih in si tudi gnezdo uredijo na travniških tleh. Večina jih gnezdi od aprila pa tja do julija; nekatere tudi dvakrat zapored v sezoni. V času gnezdenja travniških ptic se pogosto izvede prva košnja. Kosilnica uniči veliko gnezd z mladiči, česar pa zaradi obdelave s težkimi stroji pogosto še opazimo ne. Če se uničenje gnezd zgodi večkrat zapored, ptice ne uspejo vzrediti dovolj mladičev, da bi ohranile svoje populacije vitalne, čemur sledi njihovo upadanje ali celo izumrtje.

Grožnjo za travniške ptice pomeni tudi izsuševanje vlažnih travišč za namene intenziviranja kmetijske proizvodnje. Ker se z izsuševanjem spremenijo ekološke razmere tal (tla postanejo bolj suha, spremeni se vegetacija ipd.), taka sprememba pomeni izgubo življenjskega okolja. Poleg tega se z izsuševanjem vlažnih travnikov ustvarijo razmere za zgodnejšo košnjo, kar prav tako ogroža ptice. Povsem nasprotni procesi od intenziviranja pa se v veliki meri odvijajo na suhih traviščih, kjer se obsežna območja, in s tem življenjski prostor ptic, izgubljajo zaradi opuščanja paše in košnje ter posledičnega zaraščanja.

Ptice mozaične kulturne krajine potrebujejo bogato strukturiran življenjski prostor, kjer se prepletajo različni elementi krajine - mejice, njive, ekstenzivni travniki in pašniki, visokodebelni travniški sadovnjaki, posamezna drevesa, skupine grmov ipd. Tako pestro pokrajino pri nas najdemo le še na območjih, kjer je kmetijstvo ekstenzivno in tradicionalno, kot na primer na Goričkem, na Krasu, na Ljubljanskem barju, v porečju Mure ali na Kozjanskem. Tam ptice mozaične kulturne krajine še najdejo velike žuželke (bramorje, velike kobilice), ki so njihova glavna hrana.

Glavni razlog za upad ptic kmetijske krajine so izredno *hitre spremembe v gospodarjenju s travniki* v zadnjih 100 letih. Mnoge vrste ptic se niso uspele prilagoditi spreminjanju travišč v njive, povečanemu vnosu hranil, povečanju pašnih obremenitev in zgodnejši ter večkratni košnji. S poznavanjem njihovih življenjskih navad in zahtev lahko (vsaj na izbranih prednostnih območjih varstva kot so območja Natura 2000) prilagodimo kmetijsko prakso in s tem omogočimo njihovo preživetje.

³² [BirdLife-European-Red-List-of-Birds-2021.pdf](#)

Slika 7: Repaljščica (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Repaljščico, to drobno ptico pevko, prepoznamo, ko poseda po visokih steblikah ali količkih ograje. Gnezdi na tleh med visoko travo, zato je zgodnja košnja v maju in začetku junija zanjo pogubna. V Prekmurju je povsem izginila, pogosta je le še na Ljubljanskem barju in Cerkniškem jezeru. Za preživetje potrebuje ekstenzivne vlažne travnike, kjer ob robovih in vodnih jarkih ostajajo nepokošene površine, ki ji služijo kot razgledne preže za lov na žuželke in teritorialno oglašanje.³³

Slika 8: Kosec (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Kosec je ime dobil po značilnem oglašanju "krek-krek", ki spominja na brušenje kose. Najraje naseljuje spomladi dalj časa poplavljenе travnike, ki jih njihovi lastniki kosijo precej pozno. Njegov največji sovražnik je zgodnja košnja, ki uniči 60 % mladičev, pa tudi zaraščanje, zaradi česar se zmanjšuje primeren gnezdilni habitat. Je globalno ogrožena ptica in za preživetje nujno potrebuje naše sodelovanje. Na travnikih, kjer gnezdi, priporočamo košnjo po 1. avgustu, s čimer omogočimo preživetje mladičev.³⁴

³³ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

³⁴ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

Slika 9: Veliki škurh (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Veliki škurh je pravi posebnost med pticami zaradi svojega dolgega kljuna, ki ga zabada v vlažna tla, ko išče hrano. Aprila in maja gnezdi na tleh barjanskih travnikov, zato ga ogroža zgodnja košnja in spuščeni psi. Zanaša se na svojo varovalno barvo, zato se pred nevarnostjo ne umakne. Pri nas mu zaradi pomanjkanja močvirnih travnikov grozi izumrtje, saj gnezdi le še na Ljubljanskem barju s 5 do 10 pari. Vzdrževalna dela, ki zmanjšujejo raven vode v tleh, bi zato morala potekati posebej skrbno na predelih, kjer veliki škurh gnezdi. V času gnezdenja, to je od aprila do julija, zagotovimo mir na predelih, kjer gnezdi.³⁵

Slika 10: Rjavi srakoper (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Rjavi srakoper živi na odprtih ekstenzivnih travnikih, bogatih z mejicami in posameznimi grmi. Gnezdo bomo pogosto našli v osamljenem grmu sredi travnika. V Sloveniji je še vedno precej razširjen, vendar je ponekod že postal redek. Lovi v glavnem večje žuželke. Uporaba sredstev za varstvo rastlin, krčenje skupin grmovja in živih mej ter spreminjanje pestre kulturne krajine v monotone njive so ga pregnali iz marsikaterega predela Srednje Evrope. Pomagamo mu z ohranjanjem mozaične krajine; to je s kolobarjenjem, ohranjanjem ekstenzivnih travnikov ter vzdrževanjem mejic in posameznih grmov.³⁶

³⁵ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

³⁶ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

Slika 11: Hribski škrjanec (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Hribski škrjanec je vezan na suhe travnike, porasle s skromnim grmovjem in posameznimi drevesi. Gnezdo skoraj vedno splete na tleh, skrito med šopi trave, v razdalji največ 10 metrov od dreves. V Sloveniji je najbolj razširjen na Primorskem. Velja za močno ogroženo vrsto. V sklopu območij Natura 2000 ga varujemo na Krasu, Banjšicah, Pivškem, Kozjanskem in Goričkem. Habitat na Goričkem je nekoliko drugačen, saj tam prebiva na obronkih gozda rdečega bora, predvsem na pobočjih gričev, ki so južno orientirani. Ogroža ga zaraščanje in, po drugi strani, intenzivna raba travniških površin.³⁷

Slika 12: Veliki skovik (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Veliki skovik naseljuje ekstenzivno obdelano, mozaično kulturno krajino, ki jo pri nas najde le še na Krasu, Goričkem, Ljubljanskem barju ter nekaterih manjših območjih. Ogrožen je zaradi pomanjkanja velikih žuželk, ki so njegova glavna hrana in so marsikje izginile zaradi uporabe fitofarmacevtskih sredstev. Zaradi vse manj visokodebelnih sadovnjakov mu primanjkuje tudi naravnih dupel za gnezdenje. Na Krasu pogosto gnezdi kar v starih kamnitih hišah. Pomagamo mu z ohranjanjem mozaične kulturne krajine.³⁸

³⁷ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

³⁸ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

Slika 13: Smrdokavra (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Smrdokavra, na videz zelo eksotična ptica, najraje gnezdi v duplih visokodebelnih sadovnjakov, ustreza pa ji, če se v sadovnjaku pase živina, saj to pomeni prisotnost hrane (žuželk). Po Evropi je postala redka, pri nas na Krasu in Goričkem pa je še razmeroma pogosta. Smrdokavro prepoznamo po značilni "indijanski" perjanici. Nenavadno ime je dobila po smrdečih izločkih mladičev, s katerimi odganjajo plenilce.³⁹

³⁹ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](http://brosura-natura-2000_net-pdf(skp.si))

Vrste metuljev Nature 2000

Metulje najbolj ogroža slabšanje razmer življenjskih okolij, in sicer gradnja prometne infrastrukture ter širjenje pozidave na travniške površine, v kmetijstvu pa intenzivno gospodarjenje s travnki (gnojenje, prepogosta košnja travnikov, neugoden čas košnje, izsuševanje, zaraščanje travnikov). Zaradi naštetih vzrokov postajajo življenjska okolja metuljev vse bolj majhna in razdrobljena, kar vodi v izolacijo posameznih populacij.

Metulji imajo značaj indikatorske skupine, ki zanesljivo govori o značilnostih in posebnostih obravnavanega območja, o stopnji biotske pestrosti območij in o stopnji njihove naravne ohranjenosti. Mnoge vrste so zelo občutljive in ranljive za spremembe okolja in lahko postanejo zaradi neustrezne rabe prostora hitro ogrožene ali pa lahko na prizadetem območju celo izumrejo.

Slika 14: Travnikiški postavnež (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Travnikiški postavnež je razširjen po večjem delu Slovenije. Najraje se prehranjuje na rumenocvetočih rastlinah. Pojavlja se na dveh povsem različnih tipih travnikov - vlažnih in suhih. Populacije na vlažnih travnikih ogrožajo predvsem hidromelioracijski posegi, na suhih travnikih pa naravno zaraščanje zaradi opuščanja ekstenzivne rabe. Nekatere populacije so ogrožene tudi zaradi gradnje infrastrukture, v zadnjih letih predvsem avtocest.⁴⁰

Slika 15: Barjanski okarček (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Barjanski okarček velja za kritino ogroženega med evropskimi metulji. V Španiji, Nemčiji, Belgiji, Bolgariji, na Češkem in na Slovaškem je zaradi intenzivno obdelanih njiv in travnikov povsem izginil. V Sloveniji se nahaja le še na Ljubljanskem barju ter na suhih traviščih Primorske, kjer gosenice preživijo na nepokošeni travi. Pomagamo mu lahko tako, da del trave na robu travnika pustimo nepokošen ali da del pokošene trave pustimo ležati na travniku.⁴¹

⁴⁰ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

⁴¹ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

Slika 16: Močvirski cekinček (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Močvirski cekinček se običajno nahaja posamič, saj samec ščiti svoj teritorij pred drugimi samci iste vrste. Močvirski travnik v velikosti en ar zadostuje le za en par močvirskih cekinčkov. Samice odlagajo jajčeca na hranilnih vlagoljubnih rastlinah iz rodu kislice. Močvirski cekinček je iz večjih predelov Evrope že izginil. Ogroža ga izsuševanja vlažnih travnikov, pretirano gnojenje in prepogosta košnja.⁴²

Slika 17: Straniščin mravljiščar (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Strašničin mravljiščar ima zelo poseben življenjski krog. Jajčeca izlega izključno v cvetove zdravilne strašnice. Ko gosenica pade na tla, jo zaradi sladkastega izločka "posvojijo" mravlje rdečke in odnesejo v mravljišče. Tam se hrani z mravljim zarodom, se po 10 mesecih zabubi in prelevi v odraslega metulja, ki mora hitro zapustiti mravljišče. Vrsto ogroža pomanjkanje življenjskega prostora, to je travnikov z zdravilno strašnico.⁴³

Slika 18: Temni mravljiščar (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Temni mravljiščar je običajno 1-2 mm manjši od strašničinega in je, tako kot vsi mravljiščarji, je poletna vrsta metulja. Odrasli osebki letajo od začetka julija do konca avgusta. Najzahodnejša najdišča temnega mravljiščarja pri nas so v Spodnji Savinjski dolini in Celjski kotlini, medtem ko je težišče njegove razširjenosti bolj vzhodno, s središčema v Slovenskih goricah in na Goričkem. Pri nas smo ga do sedaj našli v izrazito nižinskih predelih, med dobrimi 100 in 500 m nadmorske višine.⁴⁴

⁴² [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

⁴³ [brosura-natura-2000_net-pdf \(skp.si\)](#)

⁴⁴ [Maculine3.indd \(ckff.si\)](#)

Druge živalske vrste Nature 2000

Poleg ptic in metuljev pa na travnikih in njihovi okolici lahko najdemo tudi številne druge živalske vrste Nature 2000.

Slika 19: Veliki studenčar (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Veliki studenčar je eden največjih kačjih pastirjev v Evropi, saj samice zrastejo tudi do 9 cm. Črno-rumeno telo spominja na oso ali močerada, vendar to v njegovem življenjskem okolju gozdnih potokov predstavlja varovalno barvo. Za družino studenčarjev velja, da se njihove velike oči stikajo samo v eni točki.⁴⁵

Slika 20: Progasti gož (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Progasti gož, ki doseže tudi do dva metra in pol, je nestrupen in ljudem povsem nenevaren - celo koristen, saj se hrani z mišmi in voluharji ter tako človeku pomaga varovati pridelek pred škodljivci. Za ugodno življenje išče toplo okolje - suho ali delno vlažno, pojavlja se tudi v bližini vode. Potrebuje razgiban življenjski prostor, ki ga ustvarja mozaik gozda, travnikov, lahko tudi kmetijskih obdelanih površin, živih meja, suhozidov, cest, kolovozov. V Sloveniji je progasti gož izjemno redek in verjetno živi le na območju Slovenske Istre.⁴⁶

⁴⁵ [infografika zivalske vrste Nature 2000 dop 20210203 01.pdf \(natura2000.si\)](#)

⁴⁶ [infografika zivalske vrste Nature 2000 dop 20210203 01.pdf \(natura2000.si\)](#)

Slika 21: Mali podkovnjak (foto: Simon Zidar)

Mali podkovnjak je majhen netopir s širokimi zašiljenimi uhlji, ki v mirovanju značilno visi s stropa. Če imate na podstrešju stavbe netopirje, gre najverjetneje za tovrstne goste. Je počasen, vendar spreten letalec, ki se prehranjuje pretežno v gozdovih, na poti do prehranjevališč pa večinoma leti le par metrov nad tlemi. Njegove letalne poti pogosto potekajo ob premih elementih v krajini, npr. mejicah in gozdnih robovih.⁴⁷

Slika 22: Bober (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Bober, največji evropski glodavec, je rastlinojed. V zadnjih letih se po naravni poti vrača v slovenske reke, potoke in ribnike. V 18. stoletju je izginil zaradi prekomernega lova. Ob gradnji jezov podira drevesa in lahko zaide tudi na bližnja polja. S svojo dejavnostjo v vodi velja za ključno vrsto rečnih ekosistemov, saj izboljšuje kakovost naravnega okolja tudi za druge živali in rastline.⁴⁸

⁴⁷ [Mali podkovnjak | Slovensko društvo za proučevanje in varstvo netopirjev \(sdpgn-drustvo.si\)](http://Mali%20podkovnjak%20|%20Slovensko%20društvo%20za%20proučevanje%20in%20varstvo%20netopirjev%20(sdpgn-drustvo.si))

⁴⁸ Razstava "Natura 2000 in Divja Slovenija: Narava povezuje"

Slika 23: Bukov kozliček (foto: Martin Vernik)

Bukov kozliček je dober pokazatelj zdravega gozda. Po imenu bi hitro sklepali, da je specialist za bukova drevesa, a je njegov življenjski cikel lahko povezan tudi z drugimi drevesnimi vrstami. Drugi par kril, ki je pri hroščih ključen za letenje, je pri bukovem kozličku zakrnel in zato ne more leteti, kot to velja za večino drugih vrst kozličkov. Ta vrsta hrošča ima pomembno vlogo v procesu razpadanja lesa in pri kroženju hranil v ekosistemi, zato je dober pokazatelj gozdnega ekosistema. Odrasli hrošči živijo kar dve leti.⁴⁹

Slika 24: Navadni koščak (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Rak **koščak** živi v mrzlih in hitro tekočih potokih ter rekah. Preživetje v močnejšem toku mu omogoča težji in trdnjši oklep od jelševca. Izogiba se stoječih voda in hudourniških ter prodonosnih potokov. Pri nas je razširjen predvsem v porečju Drave, Save, Krke, Idrijce in Mure ter v porečju Kolpe. Le redko zraste več kot 10 cm. Je rjave barve, spodnja stran škarij pa je svetlo rjava. Potočni raki so znanilci kakovostnih voda.⁵⁰

⁴⁹ Razstava "Natura 2000 in Divja Slovenija: Narava povezuje"

⁵⁰ [Interpretativno gradivo Rak trnavec \(natura2000.si\)](http://natura2000.si)

Slika 25: Nižinski urh (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Nižinski urh je majhna žabi podobna dvoživka z bradavičasto kožo. Hrbet temno olivne do rjave barve s temnejšim vzorcem, trebuh je črn z oranžno-rdečimi lisami. Nižinski urh je prebivalec osončenih nižinskih področij, predvsem poplavnih travnikov, nižinskih poplavnih gozdov in lok. Prezimujejo na kopnem zariti v tla, pod ali v odmrlo drevje, pod kamni. Tekom pomladi in poletja so aktivni podnevi in ponoči.⁵¹

Slika 26: Bolen (vir: Arhiv projekta LIFE IP NATURA.SI)

Bolen je sladkovodna riba, ki v dolžino v povprečju zraste 50 do 75 cm. Živi v odprtih vodah velikih in srednje velikih nižinskih rek, rečnih rokavih, akumulacijah ter velikih jezerih. V Sloveniji bolen naseljuje srednji in spodnji tok reke Save, spodnje tokove Savinje, Krke in Sotle, reko Dravo, spodnji tok Dravinje, reko Muro, spodnji tok Ščavnice in Ledave.⁵²

⁵¹ [\[CKFF\] Center za kartografijo favne in flore, Projekt Interreg IIIA](#)

⁵² [Natura 2000 Bolen 2018 splet.pdf \(natura2000.si\)](#)

Slika 27: Grba (foto: Ciril Mlinar)

Grba je endemit iz družine krapovcev jadranskega porečja, ki lahko zraste do 60 centimetrov. Grba se drsti od maja do junija. Njen večji del prehrane predstavljajo vodni nevretenčarji (drobni rakci, ličinke žuželk), manjše ribe in ikre, lahko pa tudi alge. Grbe poseljujejo srednjegorske in nižinske potoke ter velike reke s hitrejšim tokom. Redkeje jih najdemo v jezerih. Zadržujejo se pri dnu vodotokov v manjših jatah. Starejši osebki so bolj samotarski. V Evropi grba naseljuje Jadransko povodje od porečja Trento do porečja Krke na Hrvaškem - torej jo najdemo v štirih državah: v Italiji, Švici, Sloveniji in na Hrvaškem.⁵³

⁵³ [VIDEO: Monitoring grbe v reki Dragonji z Zavodom za ribištvo Slovenije - NATURA2000](#)

Viri

- ARSO, Habitatni tipi Slovenije – tipologija <https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/ARSO/Narava/Porocila-in-publikacije/Habitatni-tipi-Slovenije-tipologija-2004.pdf> (15. 2. 2022)
- Hrustel Majcen, M., Šušmelj, T., Tisu, M. (b.d.): Kmetijstvo na območjih Natura 2000. https://skp.si/download/brosura-natura-2000_net-pdf?ind=60c31ed316392&filename=brosura%25252520Natura%252525202000_net.pdf&wpdmdl=6409&refresh=617a5100749841635406080 (20. 12. 2021)
- Čušin, B., Jogan, N., Leskovar, I., Kaligarič, M., Surina, B. (2004): Natura 2000 v Sloveniji - rastline. <https://omp.zrc-sazu.si/zalozba/catalog/download/909/3856/419-2?inline=1> (4. 1. 2022)
- CKFF, Nižinski urh http://www.ckff.si/projekti/interreg/urhi/bombina_bombina.php (3. 1. 2022)
- CKFF, Temni mravljiščar http://www.ckff.si/publikacije/mravljiscarij_slovenije.pdf (6. 1. 2022)
- Birdlife, European Red List of Bird <https://www.birdlife.org/wp-content/uploads/2021/10/BirdLife-European-Red-List-of-Birds-2021.pdf> (20. 12. 2021)
- European Commission, Farming for Natura 2000: Guidance on how to support Natura 2000 farming systems to achieve conservation objectives, based on Member States good practice experiences <https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/management/docs/FARMING%20FOR%20NATURA%202000-final%20guidance.pdf> (28. 1. 2022)
- KIS, Ukrepi za zagotavljanje pestrosti kulturne krajine zaradi ohranjanja biotske raznovrstnosti <https://www.kis.si/ff/img/File/OKENV/Krajina/CRP-predstavitev-delavnica.pdf> (20. 12. 2021)
- KGZS, Redno usposabljanje kmetov za ukrep kmetijsko-okoljska-podnebna plačila (ukrep KOPOP) v letu 2021 https://www.kgzs.si/uploads/dokumenti/javna_narocila/kopop_2021_splet.pdf (16.2.2022)
- MKGP, Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila 2015-2020 [https://skp.si/download/brosura_kopop_2015-2020_februar20152-pdf?ind=60c320838e732&filename=brosura_KOPOP_2015-2020_februar2015\(2\).pdf&wpdmdl=6509&refresh=6205bb8bbb04a1644542859](https://skp.si/download/brosura_kopop_2015-2020_februar20152-pdf?ind=60c320838e732&filename=brosura_KOPOP_2015-2020_februar2015(2).pdf&wpdmdl=6509&refresh=6205bb8bbb04a1644542859) (10. 2. 2022)
- MKGP, Podukrep M10.1 – Plačilo kmetijsko-okoljskih-podnebnih obveznosti (ukrep KOPOP), Planinska paša, grbinasti travniki, ohranjanje habitatov strnih travnikov, steljniki <https://skp.si/prp-2014-2020-2022/ukrepi/skrb-za-okolje-in-prilagajanje-na-podnebne-spremembe/ukrep-m10-kmetijsko-okoljska-podnebna-placila/m10-kmetijsko-okoljska-podnebna-placila> (20.12.2021)

- Projekt LIFE IP NATURA.SI, Mejice <http://www.natura2000.si/novica/vloga-mejic-v-kmetijstvu-kako-jih-ohranjamo/> (21. 12. 2021)
- Projekt LIFE IP natura.si, Hrošč puščavnik, progasti gož, veliki studenčar http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/Slike/Natura2000_v_Sloveniji/infografika_zivalske_vrste_Nature_2000_dop_20210203_01.pdf (3. 1. 2022)
- Projekt LIFE IP NATURA.SI, Rak koščak http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/Novice/Life_IP_Natura_SI/Interpretativno_gradivo_Rak_trnavec.pdf (3. 1. 2021)
- Projekt LIFE IP natura.si, Bolen http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/knjiznica/raziskave/Natura_2000_Bolen_2018_splet.pdf (4. 1. 2022)
- Projekt LIFE IP NATURA.SI, Visokodebelni travniški sadovnjaki <http://www.natura2000.si/novica/ohranjajmo-in-obnavljajmo-visokodebelne-travniske-sadovnjake/> (20. 12. 2021)
- Projekt LIFE IP NATURA.SI, Velikonočnica, jadranska smrdljiva kukavica, travniška morska čebulica http://www.natura2000.si/fileadmin/user_upload/Slike/Natura2000_v_Sloveniji/infografika_Rastlinske_vrste_nature_2000_dop_20210203-manjsa.pdf (4. 1. 2022)
- Projekt LIFE IP NATURA.SI, Grba <http://www.natura2000.si/novica/video-monitoring-grbe-v-reki-dragonji-z-zavodom-za-ribistvo-slovenije/> (10. 1. 2022)
- Razstava "Natura 2000 in Divja Slovenija: Narava povezuje"
- SDPVN, Mali podkovnjak <http://www.sdpvn-drustvo.si/project/rhinolophus-hipposideros/> (6. 1. 2022)
- Triglavski narodni park <https://www.tnp.si/sl/spoznaite/kmetijstvo/planinsko-pasnstvo/> (20. 12. 2021)
- ZRSVN, Steljniki https://www.2.kgzs.si/Portals/0/Gradiva/zbirne%20vloge/EIV2015/06b%20Zgibanka%20-%20STE_3.pdf (20. 12. 2021)